

Бенько І. Д., к. е. н., доцент.
Тернопільська академія
народного господарства.

АНАЛІЗ РИНКУ ПРАЦІ В ПЕРЕХІДНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Наша карма – психологія утриманства, ілюзорна надія на безкінечну допомогу держави. А вже давно пора відмовитися від цих марних сподівань.

У реформуванні власності в Україні, зокрема, простежується такий суттєвий аспект: в умовах збільшення питомої ваги приватної власності справжні власники успадковують не кращі мотиви поведінки, притаманні державній адміністративній олігархії. Тобто, прагнуть максимально зберегти малокваліфіковану робочу силу і, низьку заробітну плату (в окремих випадках нижчу, ніж на державних підприємствах). Адже саме завдяки низькій заробітній платі в Україні зберігається ще порівняно висока зайнятість населення.

Як гриби після рясного дощу виникають спільні підприємства. Там наймана праця наших співвітчизників використовується за мізерну платню, у сотні разів нижчу, як у світовій практиці. Тому законодавчо треба запровадити обов'язкову умову: оплата праці найменш кваліфікованих найманих працівників не може бути меншою від мінімального споживчого бюджету, який на той момент склався на території країни у реальних умовах функціонування економіки.

Держава нарешті мусить створити передумови для переходу від загального піклування про соціальний захист безробітних до більшої особистої відповідальності потенційних кандидатів у безробітні за наслідки своєї діяльності. Легалізувавши приховане безробіття, вдасться створити регульований ринок робочої сили. Тоді зросте ефективність трудового потенціалу, що позитивно позначиться на виробництві.

Регулювання ринку праці є однією з недосліджених проблем в економічній науці. Головним суб'єктом ринку праці є людина. Власне тому ринок праці може вивчатися з різних сторін і в різних аспектах. Класична політична економія

показала необхідність вільного руху праці, капіталу, землі, товарів і грошей і виявила фактори, що впливають на ціну праці.

При вивченні даного питання необхідно:

- обґрунтувати сукупність факторів, що безпосередньо впливають на попит і пропозицію робочої сили на ринку праці;
- показати об'єктивні і суб'єктивні причини виникнення і розвитку безробіття;
- розкрити соціально-економічні наслідки безробіття як для самих безробітних, так і для суспільства в цілому;
- дати оцінку механізму мобільності робочої сили і його впливу на формування ринку праці;
- дослідити ступінь регулюючого впливу держави на ринок праці.

На ринку праці, як і на будь-якому іншому, ціна праці (зарплата) залежить від відповідності попиту і пропозиції на неї. Чим вищий попит на працю, тим вища заробітна плата і навпаки, чим вища пропозиція, тим нижча заробітна плата згідно з законами ринку. При цьому треба враховувати, що праця є досить специфічним товаром. Досить часто виникає ситуація, коли попит і пропозиція на працю рівні. Однак і в таких умовах повної зайнятості робочої сили в економіці нема. Іншими словами, існує безробіття, і його величина постійно зростає навіть при збалансованій ціні ринку праці.

Обсяг попиту на працю залежить, перш за все, від двох факторів: реальної заробітної плати і вартості граничного продукту праці. Підприємець здійснює додатковий прийом на роботу лише до певного моменту, при досягненні якого, ефект від кожної нової одиниці праці починає зменшуватися і досягає нульового рівня.

Пропозиція праці тим вища, чим вищий рівень заробітної плати. Але це, відбувається до певного визначеного рівня: заважають або психологічні причини, або слабка територіальна, чи професійна мобільність робочої сили. Ринок праці може втрачати свою рівновагу. До факторів, що порушують саморегулюючі можливості ринку праці відносяться:

- політика держави (коригування умов на ринку праці з питань встановлення мінімальної заробітної плати і вимог до підприємств щодо соціального захисту працюючих);
- політика великих підприємств, об'єднань (як правило монопольних), які через консерватизм і не мобільність суттєво можуть вплинути на зайнятість, оплату праці і таке інше;
- політика професійних спілок (питання підвищення заробітної плати, соціальної захищеності працюючих і скорочення робочого часу).

Подолання безробіття стає одним із пріоритетних напрямів соціальної і економічної політики в державі. Аналіз ситуації свідчить про стабілізацію процесів та деякі позитивні зрушення на ринку праці України. Основою надійного соціального захисту населення є забезпечення людей роботою. Механізм реалізації цього завдання закладено в Державній програмі зайнятості населення на 2001 – 2004 рр. З врахуванням створених у 2000 році кількість нових робочих місць до кінця 2004 року перевищить 1,2 мільйони.

Дана програма захищатиме безробітних шляхом удосконалення відповідної нормативно-правової бази; створення стабільної фінансової бази; надання соціальних послуг та матеріального забезпечення, що включає:

- працевлаштування безробітних;
- підтримку роботодавців, які створюють нові робочі місця;
- професійну підготовку і перепідготовку безробітних;
- сприяння підприємницькій ініціативі серед безробітних;
- професійну орієнтацію молоді;
- організацію громадських робіт;
- виплату матеріального забезпечення.

Що стосується нових векторів у соціальній політиці в 2001 році, то до них можна в повній мірі віднести формування соціальної політики на засадах соціальних стандартів. Поки що законодавчо визначений один з головних соціальних нормативів – прожитковий мінімум. Саме категорія прожиткового мінімуму потрібна для визначення і гарантування права людини на достатній

життєвий рівень, як це передбачено Конституцією України. На його засадах буде реформуватись нормативно-правова база державних соціальних стандартів і соціального захисту населення. Прожитковий мінімум на одну особу у 2001 році становить 311.3 гривні. Зрозуміло що стан економіки не дозволить забезпечити його повним обсягом. Але в міру його стабілізації держава поступово забезпечуватиме досягнення мінімальних соціальних гарантій до розміру прожиткового мінімуму.